

НЕЗАЛЕЖНА МЕДІЙНА РАДА

Висновок № 11

щодо публікації в газеті «Дзеркало тижня» матеріалу Вадима Трояна «Війна на кримінальному фронті»

м. Київ

«28» жовтня 2016 р.

I. Обставини справи

1. 9 жовтня 2016 року членкиня Незалежної медійної ради Наталя Гуменюк запропонувала обговорити можливість розглянути справу щодо наявності мови ненависті у статті Вадима Трояна «Війна на кримінальному фронті», опублікованій у газеті «Дзеркало тижня» від 8 жовтня 2016 року¹.

2. З огляду на чутливість тематики внутрішньо переміщених осіб на тлі агресії на сході України та неприпустимість використання мови ненависті засобами масової інформації, Незалежна медійна рада вирішила розглянути цю справу з власної ініціативи 10 жовтня 2016 року, відповідно до пунктів 4 та 12 Положення про Незалежну медійну раду.

3. Автором статті «Війна на кримінальному фронті» є Вадим Троян — полковник, перший заступник голови Національної поліції — начальник кримінальної поліції. Статтю було опубліковано від імені незалежного автора у друкованій версії газети «Дзеркало тижня» та на сайті газети «Дзеркало тижня». Матеріал стосується низки злободенних для українського суспільства проблем, пов'язаних із реформуванням правоохоронних органів та криміногенною ситуацією в Україні. Одним із питань, яких торкнувся автор у статті, є вплив війни на рівень злочинності в Україні. Пан Троян прямо називає внутрішньо переміщених осіб криміногенним фактором та без зазначення джерела наводить дані щодо зростання рівня крадіжок у містах із найбільшою кількістю вимушених переселенців:

«Напряму пов'язаний із війною і так само новий для України виклик, який прямо впливає на рівень злочинності — безпрецедентне зростання числа вимушених переселенців. Чи всі вони законослухняні? Очевидно що ні — особливо, коли перед більшістю з них кардинально постає питання вирішення елементарних побутових потреб (пошук житла, роботи, навчальних

¹ http://gazeta.dt.ua/internal/viy-na-kriminalnomu-fronti-_.html

закладів для дітей), що, в свою чергу, потребує значних фінансових витрат. Від початку 2016 року взято на облік 1,8 млн переселенців (1,4 млн сімей з Донбасу і Криму). При цьому ще близько 800 тис. осіб не зареєструвалися як переселенці.

Як наслідок вже зараз відмічається підвищення середньостатистичного зростання крадіжок в регіонах, де сконцентровано більшість біженців. Це в першу чергу місто Київ (зростання удвічі), Миколаївська (+60 %), Одеська (+61 %) та Харківська (+62 %) області».

II. Регулювання

1. Міжнародний пакт про громадянські й політичні права

Стаття 20. 2. Будь-який виступ на користь національної, расової чи релігійної ненависті, що являє собою підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства, повинен бути заборонений законом.

2. Конституція України

Стаття 24. Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками.

Стаття 34. Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожен має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб — на свій вибір.

Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Стаття 68. Кожен зобов'язаний неухильно додержуватися Конституції України та законів України, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей.

3. Закон України «Про інформацію»

Стаття 28. Неприпустимість зловживання правом на інформацію

1. Інформація не може бути використана для закликів до повалення конституційного ладу, порушення територіальної цілісності України, пропаганди війни, насильства, жорстокості, розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, вчинення терористичних актів, посягання на права і свободи людини.

4. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні»

Стаття 3. Неприпустимість зловживання свободою діяльності друкованих засобів масової інформації

Друковані засоби масової інформації в Україні не можуть бути використані для: ...
пропаганди війни, насильства та жорстокості;
розпалювання расової, національної, релігійної ворожнечі.

Забороняється використання друкованих засобів масової інформації для: ...
завдання шкоди честі і гідності особи.

5. Закон України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»

Стаття 1. 1) *біженець* — особа, яка не є громадянином України і внаслідок обґрунтованих побоювань стати жертвою переслідувань за ознаками раси, віросповідання, національності, громадянства (підданства), належності до певної соціальної групи або політичних переконань перебуває за межами країни своєї громадянської належності та не може користуватися захистом цієї країни або не бажає користуватися цим захистом внаслідок таких побоювань, або, не маючи громадянства (підданства) і перебуваючи за межами країни свого попереднього постійного проживання, не може чи не бажає повернутися до неї внаслідок зазначених побоювань.

6. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб»

Стаття 1. Поняття внутрішньо переміщеної особи

1. Внутрішньо переміщеною особою є громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру.

7. Кодекс етики українського журналіста²

6. Повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти та події є найпершим обов'язком журналіста.

III. Оцінка дотримання вимог законодавства і стандартів висвітлення інформації

1. Передусім Незалежна медійна рада наголошує на необхідності вживання **коректної термінології** у статтях на тему біженців та внутрішньо переміщених осіб. Як уже було

² <http://www.cje.org.ua/ua/code>

зазначено в пункті 1 висновку щодо неприпустимості поширення мови ненависті, ксенофобії та дискримінації за расовою, етнічною або релігійною ознакою у ЗМІ (на підставі порушень, допущених при висвітленні інформації про пункт тимчасового розміщення біженців у місті Яготині) (№ 3 від 4 квітня 2016 року)³, спрощення **властиві журналістам, але є абсолютно некоректними з юридичного погляду.**

2. Вадим Троян вживає терміни «біженці» та «внутрішньо переміщені особи». Тимчасом як термін «біженці» щодо осіб, про яких ідеться в аналізованій статті, **не може бути вжито взагалі, адже біженцями можуть бути лише негромадяни України, натомість внутрішньо переміщені особи є громадянами України або особами, що мають право на постійне проживання в Україні.** Саме для позначення останніх іноді вживаються некоректну з юридичного погляду побутову назву «переселенці». При цьому слід підкреслити, що й біженці, і внутрішньо переміщені особи вимушено покидають місце свого проживання **через побоювання за власне життя й безпеку за різноманітних обставин.**

3. Аналізуючи статтю «Війна на кримінальному фронті», Незалежна медійна рада вважає за необхідне звернути особливу увагу на особу її автора — Вадима Трояна, який є полковником та *першим заступником голови Національної поліції — начальником кримінальної поліції.* Попри цей факт, його стаття не є офіційним повідомленням від Національної поліції. У цьому випадку авторитет імені високопосадовця **сприяє тому, щоби читачі з меншою обережністю ставилися до поданої ним інформації, презюмуючи її достовірність** (див. висновок Незалежної медійної ради щодо випусків передач «Трафік з Кивою» від 28 лютого, 3 та 24 квітня 2016 року (№ 10 від 12 жовтня 2016 року)⁴.

4. На думку Незалежної медійної ради, спочатку варто проаналізувати статтю на предмет дотримання **стандарту достовірності подання інформації.**

5. Так, Вадим Троян двічі наводить різні цифри загальної кількості внутрішньо переміщених осіб: **у тексті** йдеться, що «*від початку 2016 року взято на облік 1,8 млн переселенців*», тимчасом як **на інфографіці невідомого походження** відображено, що «*з початку року взято на облік 1,7 млн переселенців*». Хоча остання цифра приблизно відповідає інформації Міністерства соціальної політики (1 699 319 осіб станом на 12 вересня 2016 року)⁵, ці дані не є точними і змушуються сумніватися в обізнаності автора в темі. Окрім цього, автор зазначив, що «*ще близько 800 тисяч осіб не зареєструвалися як переселенці*»; втім, джерело такого твердження не вказано.

6. Також автор статті вказує на пряму залежність рівня крадіжок від кількості внутрішньо переміщених осіб: «*відмічається підвищення середньостатистичного зростання крадіжок в*

³ http://medialaw.org.ua/wp-content/uploads/2016/04/04-04-IMC_Refugees.pdf

⁴ <http://medialaw.org.ua/library/vysnovok-10-shhodo-vypuskiv-peredach-trafik-z-kyvoyu-vid-28-lyutogo-3-ta-24-kvitnya-2016-roku/>

⁵

http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article%3bjsessionid=1FFE1C00C525C7D4FB208D160BCD6F08.app1?art_id=194214&cat_id=107177

регіонах, де сконцентровано більшість біженців», наводячи Київ, Миколаївську, Харківську та Одеську області як найбільш проблемні в цьому контексті: «в першу чергу місто Київ (зростання удвічі), Миколаївська (+60 %), Одеська (+61 %) та Харківська (+62 %) області».

Разом із тим, відповідно до карти, підготовленої Управлінням Верховного комісара у справах біженців ООН станом на 14 серпня 2015 року (наявна в публічному доступі статистика), найбільше внутрішньо переміщених осіб сконцентровано в Донецькій (535 100 осіб), Луганській (210 900 осіб), **Харківській** (185 600 осіб) областях та **Києві** (105 100 осіб), тимчасом як у **Одеській та Миколаївській областях було зареєстровано лише 30 600 та 8 300 осіб відповідно**⁶. Як впливає з порівняння даних, залежності між рівнем крадіжок та кількістю внутрішньо переміщених осіб у Одеській та Миколаївській областях не встановлено.

7. Як уже було зазначено, Вадим Троян не є журналістом, а опублікована стаття є його авторським матеріалом. Та наведена в ній інформація є не оцінками судженнями, а **твердженнями про факти**. Стаття містить значну кількість статистичних даних, які слугують підтвердженням позиції автора, проте **жодні з них не містять посилання на джерело** — ані текстуальні дані, ані інфографіка, за винятком єдиного посилання на опитування, здійснене Центром ім. Разумкова.

8. Важливим є факт публікації цієї статті у друкованому виданні — газеті «Дзеркало тижня», що є **свідченням допуску матеріалу до публікації редакцією газети**. З одного боку, в чинному законодавстві відсутній обов'язок редакцій перевіряти авторські матеріали, що пропонуються до друку, на предмет достовірності поданої в них інформації. Крім того, щодо матеріалів, авторами яких є представники органів державної влади, редакції можуть застосовувати норми статті 302 Цивільного кодексу України, що дозволяє не перевіряти інформацію, отриману з офіційних джерел.

Водночас, як уже зазначалося Незалежною медійною радою у *висновку щодо випуску передачі «Відкритий мікрофон» на радіо «АКС» від 25 квітня 2016 року (№ 9 від 26 вересня 2016 року)*⁷, **стандарт достовірності подання інформації є одним із небагатьох стандартів професійної діяльності журналіста, на який мають зважати не лише при виробництві новинних матеріалів, а й при підготовці авторських публікацій**. Це тим більше стосується випадків, коли редакції пропонують опублікувати вже готовий матеріал стороннього автора, який не є журналістом. Тож у разі **висвітлення чутливих для суспільства тем** або коли матеріали містять ознаки забороненого до розповсюдження контенту, **редакція ЗМІ має етичний обов'язок перевіряти достовірність даних**, на яких ґрунтуються тези автора.

З огляду на це Незалежна медійна рада вважає, що факт публікації статті «Війна на кримінальному фронті» свідчить про порушення **стандарту достовірності подання інформації як Вадимом Трояном, так і редакцією газети «Дзеркало тижня»**. Понад те, цей стандарт

⁶ http://unhcr.org.ua/attachments/article/1261/ukr_IDPs_A4L-ukr_14.08.2015.pdf

⁷ <http://medialaw.org.ua/library/vysnovok-9-shhodo-vypusku-peredachi-vidkrytyj-mikrofon-na-radio-aks-vid-25-kvitnya-2016-roku/>

було порушено й **авторами новин на порталах «Дзеркало тижня» та «Українська правда»**, які базували власні матеріали на недостовірних даних, що містилися у статті Вадима Трояна.

9. Крім того, зміст статті Вадима Трояна змушує проаналізувати її на предмет відповідності нормам законодавства, що забороняють поширення **мови ворожнечі**. Слід наголосити, що мова ворожнечі може існувати в різних формах: щоби кваліфікувати ті чи інші висловлювання як мову ворожнечі, в поширеній інформації не обов'язково мають міститися прямі заклики до насильства. З поширенням новітніх інформаційних технологій побільшало й непрямой мови ворожнечі; вона може базуватися **на недостовірній або частково достовірній інформації, яка подається як твердження про факти**, а тому сприймається як істина, а не зазнає критичного аналізу. Таке сприйняття недостовірної інформації як істини погіршує ставлення до соціальної групи, що є об'єктом висловлювань.

У своїй статті Вадим Троян прямо пов'язує підвищення рівня злочинності в певних регіонах України зі збільшенням кількості внутрішньо переміщених осіб. Він стверджує, що такі особи внаслідок складних матеріальних умов, що є результатом вимушеного переміщення, більш схильні вчиняти злочини. Тобто стаття проводить **умовний кордон між внутрішньо переміщеними особами й рештою українців, формуючи упередження до перших як до джерела злочинності**. Таким чином, автор висловлює твердження, що **порушують конституційний принцип рівноправності громадян**.

10. Крім того, Вадим Троян створює **підґрунтя для реальних проявів дискримінації** щодо внутрішньо переміщених осіб, легітимуючи негативне й упереджене ставлення до них. Як уже було зазначено у висновку щодо випуску передачі «Відкритий мікрофон» на радіо «АКС» від 25 квітня 2016 року (№ 9 від 26 вересня 2016 року), де у схожий спосіб було штучно відмежовано внутрішньо переміщених осіб із АР Крим від решти українців, **такі дії** щодо будь-яких категорій громадян, які окупацію частини території держави не можуть перебувати на рідних для них теренах, є **проявом дискримінації**.

11. Варто звернути увагу й на практику Європейського суду з прав людини щодо питань, пов'язаних із мовою ворожнечі. Як зазначив Європейський суд із прав людини у справі *Norwood v United Kingdom*, жодна загальна атака супроти певної групи осіб, у рамках якої цілісну групу населення пов'язують із негативними діями, не може відповідати цінностям Європейської конвенції з прав людини, насамперед толерантності, соціальній злагоді й недискримінації⁸. Такого висновку Суд дійшов і в справі *Pavel Ivanov v Russia*, яка стосувалася **ототожнення заявником усіх негараздів у Росії з представниками єврейського народу**⁹. У статті Вадима Трояна загальні звинувачення внутрішньо переміщених осіб у зростанні рівня злочинності є подібними до звинувачень, висловлених щодо певних категорій населення в зазначених справах Європейського суду з прав людини.

⁸ <http://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/?library=ECHR&id=001-67632&filename=001-67632.pdf>

⁹ <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-79619>

12. Крім того, Незалежна медійна рада не могла залишити осторонь публікацію двох новин на основі статті Вадима Трояна сайтами «Дзеркало тижня» та «Українська правда». На першому сайті було опубліковано новину від 8 жовтня 2016 року під назвою «*В регіонах, де сконцентровано більшість переселенців, значно зросла кількість крадіжок (інфографіка)*»¹⁰, де інформацію, надану Вадимом Трояном, подано як офіційні дані Національної поліції, тимчасом як на другому сайті було поширено новину під назвою «*У регіонах, де багато переселенців, стало більше крадіжок — Троян*»¹¹. Така некритична інтерпретація фактів зі статті Вадима Трояна провідними новинними порталами України лише посилює можливість підбурювання до ворожнечі на підставі соціальних ознак.

Незалежна медійна рада звертає увагу, що недостовірна інформація містилася в **заголовках відповідних новинних матеріалів**, що, по-перше, **збільшує аудиторію, дезінформовану недостовірною інформацією** (частина читачів сайтів читала заголовки новин, але не самі новини), по-друге, **спонукає до відповідного сприйняття цих новин ще до їхнього прочитання аудиторією, яка за наявності нейтрального заголовка могла би сприймати їх критичніше й самотужки робити висновок про кореляцію між кількістю ВПО та рівнем злочинності в регіоні або про відсутність такої**. При створенні заголовків новинних матеріалів на таку чутливу тему, як ВПО, хоча б і на основі іншої публікації за авторством представника влади, **на засобах масової інформації лежав обов'язок утриматися від відтворення інформації, тиражування якої може зашкодити вразливій групі населення**.

13. Аналізовані матеріали побудовано таким чином, що за їх допомогою легко маніпулювати читачами, поширивши серед них відчуття байдужості й упередження, які є недоречними та надзвичайно небезпечними в контексті війни на сході України. **Тож до матеріалів на чутливі для суспільства теми редакціям варто ставитися уважніше, здійснюючи суворіший редакційний контроль. Особливої уваги в цьому контексті слід приділяти матеріалам, що вийшли з-під пера представників органів влади, оскільки їхню позицію може бути сприйнято як позицію держави. А толерування державою мови ворожнечі може призвести до катастрофічних наслідків, прикладом чого є геноцид у Руанді**.

14. Враховуючи це, Незалежна медійна рада вважає, що стаття Вадима Трояна містить мову ворожнечі. **Публікація такого матеріалу, зважаючи на суспільну значущість питання внутрішньо переміщених осіб та неоднозначне ставлення до них, має вважатися використанням друкованих ЗМІ для розпалювання ворожнечі, що забороняється статтею 28 Закону України «Про інформацію» (заборона використання інформації для посягання на права людини)**.

15. Водночас мусимо констатувати, що **законодавство у сфері заборони розпалювання ворожнечі друкованими та інтернет-ЗМІ, що не належать до аудіовізуальних, є недосконалим**. Як стаття 3 Закону України «Про друковані засоби масової інформації (пресу)

---

¹⁰ http://dt.ua/UKRAINE/v-regionah-de-skonzentrovano-bilshist-pereselenciv-znachno-zroslo-kilkist-kradizhok-infografika-221154_.html

¹¹ <http://www.pravda.com.ua/news/2016/10/9/7123092/>

в Україні», так і стаття 28 Закону України «Про інформацію» передбачають лише чотири ознаки, за якими забороняється розпалювати ворожнечу: **міжетнічна, національна, расова та релігійна**. Тимчасом як Закон України «Про телебачення і радіомовлення» забороняє використовувати телерадіоорганізації для пропаганди винятковості, зверхності або неповноцінності осіб за ознаками їхніх релігійних переконань, ідеології, належності до тієї чи іншої нації або раси, фізичного або майнового стану, соціального походження. Відповідно, **зазначені законодавчі норми потребують удосконалення, щоб охопити більшу кількість ознак, яких може стосуватися мова ворожнечі.**

IV. Висновки

Незалежна медійна рада вважає, що стаття Вадима Трояна «Війна на кримінальному фронті», факт її публікації у друкованому виданні «Дзеркало тижня», а також створення маніпулятивних матеріалів на основі цієї статті на новинних порталах «Дзеркало тижня» та «Українська правда» містить порушення **стандарту достовірності подання інформації та частини першої статті 28 Закону України «Про інформацію» з боку автора первісного матеріалу та даних видань і порталів.**

Результати голосування: «За» — 10;

«Проти» — 0;

«Утримуюсь» — 2.

Голова Незалежної
медійної ради

Наталія Лигачова

Секретар Незалежної
медійної ради

Ігор Розкладай

Секретар Незалежної
медійної ради

Роман Головенко